

„Dějiny se sem nikdy pořádně
nepodívaly, spíše se potulovaly
po okolí.“

Miedzianka

Příběh zániku

Filip Springer

absynt
prokletí/reportéři

~~absynt~~

Filip
Springer
Miedzianka
Příběh
zániku

přeložil Martin Veselka

Prokletí reportéři
Absynt 2017

Copyright © by Filip Springer 2011, 2015.

Published by arrangement with Wydawnictwo Czarne, Poland.

All rights reserved.

Translation © Martin Veselka

Cover Art © Pavlína Morháčová

ISBN 978-80-89876-53-2

Všechna zmrtvýchvstání

Jako první se země propadá pod budovou Preusovy kovárny a Reimannova obchodu. Vzniklý kráter je tak velký, že by se do něj vešel povoz. Také v řadě domů – od pekaře Flabeheho k holiči Friebemmu – se následkem propadu štol objevila na zdech prasklina.

Jednoho dne se koně, kteří táhnou pluh po poli pana Franzkého, propadají do země až po hrud' a řičí při tom tak hrozivě, že ti, kdo jsou v daném okamžiku nablízku, všeho nechávají a celí pobledlí utíkají na pole. Jenom několik z nich v sobě najde dost odvahy, aby se odhodlali pomoci a zvířata zachránili, ostatní z dálky pozorují koňské hlavy vyčnívající ze země a podivné trychtýřovité propadliště okolo nich.

* * *

Pověřiví lidé říkali, že to všechno se děje proto, že v Kupferbergu před lety bratr zabil bratra. Bratrovražda údajně přivolala na městečko kletbu. Upomínaly na to dva kamenné kříže, jež dle slezského zvyku postavil sám pachatel zločinu hned vedle cesty vedoucí do Johannesburgu. „Memento“ na jednom z nich nedovolovalo zapomenout. Výstražně čnělo z trávy pokaždé, když se někdo tím směrem zadíval. Lidé si tudíž přivykli nedívat se. „Memento“, „pamatuj“ – jako by všechna ta neštěstí, jež během staletí zelený Kupferberg postihovala, byla pouhou předehrou k tomu, co se tu ještě mělo

stát. „Memento“ – jako varování, že za některé chyby bude třeba platit celá staletí. A účty se stejně nikdy nevyrovnají.

Dějiny se sem nikdy pořádně nepodívaly, spíše se potulovaly po okolí. Z pohledu lidí obývajících těch několik domků troufale vystavěných na vrcholku hory připomínaly netvo-
ra, který dokáže pouze rozsévat zmatek a zkázu a který sem stejně nikdy nemá cestu.

Byli to odvážní lidé. Nikdo bojácny by město na takovém místě nezaložil. Nikdo takový by tak opovážlivě nepokoušel přírodu a nezačal hloubit krtčí chodby v kamenitém svahu, aby v podzemních tmách hledal drahé kovy. První z těchto nejodvážnějších byl údajně Laurentius Angelus – napůl legendární slezský perkmistr, jenž sem přibyl z dalekého Valonska. Ve dvanáctém století zde prý objevil výnosná lo-
žiska. O moc víc o něm nevíme, snad je pouhým slepen-
cem z historek a bájí, jimiž si tu havíři krátili zimní večery. Takových pověstí rozněcujících představivost ostatně bylo víc. Příkladem je třeba ta o Stříbrném lučištníku, jenž šířil strach mezi německými osadníky, kteří se nechovali slušně k Polákům.

To, co je jisté, je zapsáno v kronikách. Počátkem 14. století byl majitelem hory a přilehlých pozemků Albert der Baier de Cuprifodina in montanis neboli Albert Bavarus. Snad právě jeho zásluhou proslula tato oblast zakrátko těžbou stříbra. V roce 1370 jeden z Albertových potomků – Heinrich Bava-
rus – prodává osadu tehdy zvanou Cuprifodina rytíři Cleri-
covi Bolczemu, dvořanu svídnicko-javorských knížat. Právě on nechá v blízkých lesích vystavět hrad, jež Poláci později nazývají Bolczów, Němci pak Bolzenschloss.

Později přechází panství i osada samotná z jednoho vlast-
níka na druhého. Pány jsou zde postupně následující šlechti-
ci: Po roce 1375 Půta z Častolovic (von Tschastolowitz) a Han-
nos Wiltberg, od roku 1397 bratři von Ylenburg, od roku
1398 bratři Konrad a Reinhard von Boralowicz (Borawecz,

Borrwitz). V roce 1433 kroniky zaznamenávají Hermanna von Czettritze, v roce 1434 bratry von Liebenthal. Během husitských válek dochází k úpadku hornictví, které se opětovně vzchopí až v šestnáctém století.

V roce 1512 kupuje tyto majetky Dippold von Burghaus. Je to první skutečný hornický odborník v kraji. V nepříliš vzdáleném Reichensteinu se mu podařilo rozvinout hornictví a hutnictví zlata natolik, že si na toto chutné sousto brousily zuby nejbohatší hornické a hutnické společnosti v Evropě. Ve vrcholném období těžby zde funguje neuvěřitelných 145 dolů, Dippold se však začíná rozhlížet po nových výzvách a prodává těžařská práva, jež mu udělil kníže, rodům Fuggerů a Turzonů. Krátce nato objevuje Kupferberg a ví, že zde svůj úspěch zopakuje. Na základě pouhé zběžné obhlídky je zřejmé, že vnitřek hory skrývá především měď v podobě čisté i smolné rudy, ale také stříbro a zinkové blejno. Ovšem aby se Dippold ke všemu tomu bohatství dostal, musí být splněna jedna podmínka – osada se musí stát svobodným horním městem. Dippold o to usiluje tři roky u mladičkého českého krále Ludvíka Jagellonského, až se mu konečně v roce 1519 podaří získat výsadu, na jejímž základě disponuje nejen plným právem k provádění veškerých hornických činností na území svých panství, ale navíc obdrží i osvobození z tzv. olbory – zvláštního desátku odváděného z produkce mědi, olova, železa a cínu. Tato Ludvíkova štedrost nebo krátkozrakost se později stane příčinou četných sporů mezi příštími vlastníky Kupferbergu a královskou komorou.

Dippold se tedy může rozvinout naplno: V následujícím období více než dvaceti let vzniká na svazích hory bezmála sto šedesát šachet a štol. Vytěžený kov se přetavuje v místních hutích. Peníze, které takto vydělá, pak Dippold investuje, opraví mimo jiné i blízký hrad Bolzenschloss, zničený za husitských válek.

Prudký rozvoj těžby a Dippoldovo bohatnutí budí odpor havířů i měšťanů. Vědí totiž, že na úspěchu svého pána by mohli mít větší podíl, a začínají se ho nepokrytě dožadovat. Dippold si je naopak vědom, co všechno je ve hře, a vychází jim proto vstříc. Je lepší vydělat trochu méně než vyvolat vzporu horníků a uražených obchodníků – to by pro jeho podnik mohlo znamenat velkou ránu. Celou věc protahuje ještě několik let, a když vidí, že tvrdošíjností nic nezíská, přenechává jim jednu huť a část hornických podílů. Za tento ústupek jej budou proklínat všichni příští vlastníci Kupferbergu.

Jedním z nich se stává sekretář krále Zikmunda Starého Jost Ludwig Dietz, původem Alsasan, který patří k nejvlivnějším a nejváženějším osobnostem Krakova. Tento vzdělanec, diplomat a znamenitý humanista působí i jako finančník. Díky známostem s všemocným Krakovanem Jakubem Bonerem, zakladatelem a správcem solných dolů ve Věličce a Bochni, si Dietz všímá výborných příležitostí k rozmnožení majetku, které skýtá těžba kovů. Dozajista si představuje, že by v této oblasti začal podnikat na vlastní pěst, pátrá tedy po vhodné investiční příležitosti a využívá své známosti s těžařskými rody Fluggerů a Turzonů tak dlouho, až se doví o Kupferbergu. Dippold se chce svého panství zbavit, celá věc tudíž vypadá mimořádně slibně.

Obchod uzavírají roku 1538. Dietz počítá s tím, že spory s měšťany a havíři, na něž si budou stěžovat příští vlastníci Kupferbergu, se mu podaří zmírnit a tento výdaj mu vykompenzuje těžba rudních ložisek, které Dippold doposud nenarušil. Není žádný začátečník a nekupuje přece zajíce v pytli. Do oblasti vyslal několik odborníků, kteří mu přinesli samé dobré zprávy. Netuší, že se právě chytil do pasti, která se později ještě mnohokrát stane příčinou rozličných dramatických osudů Kupferbergu. Místní ložiska se totiž vyznačují tím, že jsou ve svých nejsvrchnějších vrstvách

překvapivě bohatá na měď, někdy dokonce i na stříbro. Jejich průzkum tedy doprovází nadšení nikoli nepodobné zlaté horečce. Analýzy vzorků ovšem poskytují výsledky až příliš optimistické, a jsou tedy falešným příslibem obrovského bohatství, které zdejší země ukrývá.

A skutečně – Dietzovy odhady se ukázaly jako přemrštěné, dobývání rud mu nepřineslo očekávané výnosy a havíři se každou chvílí dožadují zvyšování svého podílu na zisku. Neuběhne ani pět let a Dietz prodává Kupferberg s veškerými doly a hledá štěstí v Cukmantlu na druhé straně hor (dnešní Zlaté Hory). Nejspíš jej nenachází ani tam, neboť v roce 1545 umírá jako člověk sice majetný, ale ne zcela naplněný.

Kupferberg se nyní dostává do rukou bratří Hellmannů. Ti ovšem vsadí na těžbu z četných hald, které za dvě století podzemního dobývání stačily obrůst městečko. U horníků to vzbuzuje úžas a nepochybně také nevoli, neboť musejí místo sestupu do štol svážet vytěženou rudu z hald do údolíčka, jímž protéká nedaleký potok. Díky hydrometalurgii, na tehdejší poměry pokročilé, se Hellmannům daří rozvinout v Kupferbergu produkci vitriolu mědi, jež využívají barvíři a koželuzi v celé Evropě. Roku 1533 se Hellmannové stávají nejvýznamnějšími výrobci tohoto prostředku v celé habsburské říši.

S velkou nelibostí hledí na podnik nových vlastníků městečka jeho obyvatelé. Všechny výsady místních měšťanů a nemalé zisky s nimi spjaté totiž plynou z hornické činnosti. Jeden z nich, Valentin Krün, si nechá při „dolní uličce“ vystavět dům s číslem dvacet pět, dům, který bude krásou mistrně provedeného portálu a přepychovým interiérem oslňovat hosty ještě více než pět století. Mezi lidmi koluje zvěst, že z tohoto domu vede tajná podzemní chodba do kláštera žebravých mnichů v dolní části městečka a odtamtud dál až na hrad Bolzenschloss. Krün zneklidněně sleduje, jak pozvolna skomírají

další a další doly, jak mizejí havíři a spolu s nimi surovina, na jejímž obratu on a jemu podobní vydělávají majlant. Hellmannové si s prodejem svého vitriolu dokážou poradit dosti obratně a sami.

V roce 1579 je zablokován majetek nečetných místních havířů, kteří králi nedokážou odvést náležité množství vytěžené rudy. Nastává tak první konec hornictví v Kupferbergu. Zavírají se poslední doly a ti, kdo ještě počítali s nějakým zázračným zvratem osudu, začínají chápat, že je čekají hladová léta. A že nadešel čas najít si jiný způsob obživy.

Netuší, že to nejhorší teprve přijde. S počátkem nového století začíná do Kupferbergu doléhat první zlověstně mručení netvora. Vzpomenou si lidé, kteří lámou čím dál tvrdší chleba, na dávnou kletbu? Směrem ke kamenným křížům dozajista pohlíží s obavami. „Memento“ – pamatuj, to nejhorší tě dost možná teprve čeká.

Od roku 1618 se Evropou začínají valit ozbrojené hordy, které se zapojily do toho, co historici později označí jako třicetiletá válka. Netvor řadí třicet let plných strachu, zoufalství a smutku. Nejprve v kraji sklízí smrtelnou žeň epidemie. Kupferberg oplakává bezmála polovinu svých obyvatel. Než na to lidé stačí pozapomenout, vyhání je v noci z 18. na 19. července 1634 z domovů hlahol zvonů, aby s obavami pohlédli z vrcholku své hory na západ. Tam se na pozadí nebe posetého hvězdami rozprostírá oslnivá záře hořícího Hirschbergu. To si netvor opět žádá své. Od zápalných dělových koulí se ocitají v plamenech věže všech kostelů, mocný žár taví zvony. Během několika hodin zbývá z města pouze doutnající spáleniště. Shoří 341 domů a jejich obyvatelé s nimi. Jejich křik není v Kupferbergu slyšet, přesto však lidé z městečka s hrůzou vyhlíží nepřátele. Tentokrát jsou to Chorvati, kteří bojují na habsburské straně. Právě oni obléhali Hirschberg. Když nakonec přitáhnou do Kupferbergu, městečko poprvé zanikne. Ti, kterým se pogrom podaří přežít, se schovávají

v hustých lesích. Zprvu je tam decimuje hlad a nemoci, zanedlouho si svou daň vybírá i mimořádně krutá zima. Až když Chorvati odtáhnou, na spáleniště Kupferbergu se vplíží nečetní přeživší, odhodlaní městečko obnovit.

V květnu 1641 se vůdcem švédských vojsk bojujících na straně Protestantské unie proti Habsburkům stává polní maršálek Lennart Torstensson. Generálu Königsmarckovi vydává rozkaz, aby dobyl hrad Bolzenschloss, jež před více než sto lety s takovým úsilím obnovil Dippold. Ti, kdo přežili nájezd Chorvatů, nyní musejí prchat podruhé, tentokrát před Švédy. Začíná obléhání, během něhož Švédové táboří na troškách téměř všech okolních vsí – Johannesdorfu, Rohrlachu či Waltersdorfu. A Kupferberg nezanikne podruhé jen proto, že jej po chorvatském nájezdu ještě nestačili plně obnovit.

Tragický rozměr doby, v níž jim bylo dáno žít, si lidé pokoušejí vysvětlit v pověstech vyprávěných v záři potajmu zakládaných ohňů. Vyprávějí si o srdnatém knězi z hradu Bolzenschloss, jenž když viděl, že odpor je marný, vytrhl se z rukou protestantských katů a vrhl se z hradního okna do propasti. Jeho duch se pak prý ještě mnoho let zjevoval v chodbách hradu, úpěl, volal a pronásledoval ty, kdo se odvážili narušovat jeho klid. Někteří vyprávěli i o smutečním průvodu, který o bezmračných nocích bloudil mezi Kupferbergem a Johannesdorfem. Průvod to byl prazvláštní – žádný ze smutečních hostů totiž neměl hlavu. Rozplynul se obvykle až v mlhách před úsvitem.

Švédové hrad nakonec dobývají a okupují jej čtyři roky. Během této doby odrážejí několik pokusů o dobytí tohoto opevněného sídla císařskými vojsky, až se válečná situace změnila natolik, že obsazovat pevnost nadále už nemá smysl, takže ji opouštějí a odcházejí. Dle tehdejších vojenských zvyklostí po sobě ovšem zanechávají doutnající trosky.

Válka obrací v prach nejen celé město, ale také něco mnohem cennějšího, čemu se obyvatelé Kupferbergu mohli těšit

celá desetiletí: Konfiskační komise zabavuje evangelickým věřícím jejich svatostánek a zakazuje zde výkon kněžské činnosti. Po několik následujících let nejtvrdějšího útisku evangelíků ve Slezsku ze strany Rakušanů budou protestanti z Kupferbergu opět nuceni uchýlovat se do lesů, jimiž jsou porostlé okolní vrchy i trosky vypáleného hradu, aby si mohli vyslechnout kázání svých kazatelů. Svatostánek se jim vrátí až roku 1742, kdy celé území převzou Prusové. Pastor Fibiger z nedalekého Rudelstadtu popisuje ve svých vzpomínkách tyto časy následovně: „Ó Bože! V jakých dobách jsi nám dal žít! Sestup, dobrý duchu, a zachraň ten ubohý národ. Pohlédni, jaká spoušť a kolik trosek leží všude kolem! Slezsko drží smutek a oplakává svůj trpký úděl.“*

S koncem války ovšem rány, které čas od času zavítají do městečka, zdaleka nekončí. Po létech plných katastrof už tu na náhody nikdo nevěří. Kdysi vzkvétající hornictví již nikdo neobnoví, lidé skomírají hlady a pokouší se rolničit a chovat domácí zvířata. Jsou však odsouzeni k nezdaru. Půda je tu neplodná a podnebí drsné. Kronikáři zaznamenávají, že v srpnu 1693 napadlo v celém kraji obrovské množství sněhu a četné kaluže se pokryly vrstvičkou ledu. Brzy nato se v městečku i okolních vsích objevila sarančata „v neuvěřitelném množství“. V kostelích tedy započaly modlitby za „odvrácení této pohromy a trestajícího božího prstu“. V dalších letech městečko ohrožují dosud nevídané zimy – v roce 1708 umrzlo 105 lidí a dalších 185 dětí a starců zemřelo na úplavici a neštovice.

Po každé z těchto pohrom a katastrof si však obyvatelé navykli postavit se opět na nohy. „Wes die Zeit erlaubte...“

* Pastorovy vzpomínky znám z druhé ruky. Odkazuje na ně Dora Puschmannová ve strojopise *Kronik über Kupferberg*. [polský překlad je od Pawła Nowaka a Stanisława Tadraka, český od autora překladu celé knihy]

(jestli to čas dovolí) – říkali vždy, když někdo spřádal odvážné a fantastické plány sahající daleko do budoucnosti. Když pak znovu scházeli po cestě do Johannesdorfu, odvraceli pohled od kamenných křížů, avšak „memento“ i mručení válečného netvora za horami měli stále na paměti.

To všechno věděl také Johann Martin Stulpe, který se v listopadu 1724 objevil v Kupferbergu pevně rozhodnut, že do duší obyvatel zmučených pohromami vlije alespoň kapičku naděje. Narodil se roku 1686 ve Wartenbergu v chudé ševcovské rodině, jež ovšem byla natolik bohabojná, že kněžskému povolání zasvětila životy hned dvou svých synů (staršího Johanna a mladšího Michaela). Již od nejmladších let vynikal Johann pílí při učení – zprvu v obecné škole ve svém rodišti, poté na gymnáziu v Liegnitz a nakonec na univerzitě v Breslau, kde roku 1710 získává titul magistra svobodných umění, bakalariát z teologie a licenciát. O tři roky později dosáhl kněžského svěcení a začal působit v okolních farnostech. Po létech stěhování jej s ohledem na zásluhy jmenovali farářem ve farnosti Kupferberg, která se utápěla v zoufalství a úpadku. V roce 1725 se i přes nedostatek prostředků vydal na dlouhou a nebezpečnou cestu do Říma, aby si u papeže Benedikta XIII. vyprosil souhlas se založením bratrstva Nejsvětějšího srdce Ježíšova v Kupferbergu. Povolání se mu podařilo získat.

Tak začíná téměř třicetileté působení faráře v městečku, které na něj bude vděčně vzpomínat i po následujících dvě stě let. Nezačíná však zrovna nejlépe. V roce 1727 uskuteční farář – zčásti z vlastních prostředků – generální opravu kostela, v posledních desetiletích zanedbaného v důsledku válek i nedostatečné péče. Svatostánek ovšem netěší zraky věřících dlouho. Jedné mrazivé lednové noci roku 1728 stráví plameny jak kostel, tak značnou část městečka. Obyvatelé se musejí opět vzpamatovávat z pohromy. Během pěti let kostel obnoví a vybudují také farní školu.

Díky zápiskům, které si páter Stulpe úzkostlivě vedl, víme, že během následujících dvou desetiletí proslovil 2551 kázání, sloužil 2392 slavných mší a celých 10 077 mší recitovaných. Pokřtil 744 děti (z toho 374 chlapců a 370 děvčat). Na hřbitov, jenž se rozkládá za trojúhelníkovým náměstím, doprovodil na poslední cestu 768 zasloužilých občanů městečka. Mimo to požehnal 265 párům, které se v pohostinném prostředí zdejšího svatostánku rozhodly přijmout svátost manželství. Největší radost ale knězi působí každoroční poutní slavnost ke cti patrona kostela, která se slaví třetí neděli po Velikonocích. Městečko v tu dobu ožívá stovkami poutníků ze širokého okolí a v členském albu bratrstva, které farář založil, kvapem přibývají nové zápisy. Stulpe netuší, že tradice setkávání věřících každou třetí neděli po Velikonocích se v daleké budoucnosti stane jedním z nečetných důkazů toho, že městečko vůbec kdy existovalo.

Netvor se probouzí znova roku 1740, když se Bedřich II. Veliký z rodu Hohenzollernů rozhodne sebrat rakouským Habsburkům Slezsko, a to včetně zeleného Kupferbergu. Následné války o toto území trvají více než dvacet let. Na podzim 1744 ukládají císařská vojska obyvatelům městečka kontribuční povinnost, jejíž jedinou alternativou je násilný zásah armády. Požadují deset tisíc guldenů v hotovosti, třicet párů bot, dvacet tažných koní, šest set porcí ovsu, šest set porcí sena a osm set bochníků chleba, to vše mají obyvatelé dodat Rakušanům během čtyřiaadvaceti hodin. V městečku žije necelá tisícovka lidí a všichni jsou si dobře vědomi toho, že ani společně nedokážou tomuto požadavku dostát. Smutně tedy vzhlížíjí k okolním lesům a cítí, že právě odtamtud budou zanedlouho sledovat, jak jejich městečko opět mizí z povrchu zemského. S nenadálou pomocí však přichází farář Johann Martin Stulpe. Porušuje veškeré zákazy a vydává se do Schömbergu, kde sídlí plukovník Franquini, jenž velí rakouským vojskům. Knězi se podaří dosáhnout osvobození

od části kontribučních povinností a souhlas s tím, že zbytek mohou armádě dodat v termínu delším než jeden den. Kupferberg je zachráněn. Netvor neslavně odchází. Vrací se za několik let během posledních bojů o Slezsko, v nichž nakonec vítězí Prusové. Kupferberg již nemá kdo chránit. 26. ledna 1753 totiž obyvatelstvem zbožňovaný farář Stulpe nečekaně umírá. Pohřbí jej dle jeho výslovného přání pod oltářem, o jehož zřízení se zasloužil.

V městečku se mezitím každou chvílí objevují noví vlastníci a investoři, kteří se nechávají zlákat tím, co leží na povrchu, a pokoušejí se provrtat horu skrz naskrz a najít zde štěstí. Jsou mezi nimi i obyčejní hochštapleři a podvodníci, například jistý Herzer, který ve snaze dokázat novému králi Bedřichu Velikému, že ve zdejších dolech jsou perspektivní ložiska kobaltu, nechal tuto cennou surovinu dovézt až ze Saska a z místních štol ji pak „vytěžil“ jen naoko. Bedřich následně platí tučné částky za prospekci, jejímž výsledkem by měla být pravidelná těžba přinášející velké zisky. Nakonec se však provalí, že celá akce je jedna velká mystifikace. Snad právě proto sem roku 1766 přijíždí král osobně. Herzer, kterého na odhalení podvodu předem upozornili, prchá, a když je následně dopaden a exemplárně potrestán, hornictví na svazích kupferberské hory opětovně hyne. Všechny další pokusy o těžbu bohatství ukrytého v zemi končí menším či větším zklamáním, jakých už v Kupferbergu bylo víc než dost.

Po určitou dobu se jako perspektiva pro městečko jeví tkalcovství, zvláště když je nový typ člunku, používaný v přádelnách Starého světa, mimořádně účinný. Dost brzy se ovšem to, co se zdálo být výbornou inovací, ukazuje jako prokletí – produkce lněného plátna je totiž nyní mnohem snazší, ale odbytišť nepříbylo. V roce 1725 téměř polovina tkalcovských rodin, jež doposud v městečku dobře prosperovaly, náhle přichází o prostředky k obživě v důsledku ztráty zájmu o přádláckou práci. Kupferberg se začíná vylidňovat,

v roce 1785 tu bydlí pouhých 796 lidí a většina z nich třebídu s nouzí. A brzy bude ještě hůř – v nedalekém Märzdorfu se totiž otevře průmyslová přádelna a hrstka zbývajících tkalců z Kupferbergu tak přijde o životní prostředky docela.

Zanedlouho se na tomto prokletém místě na vrcholku hory znovu připomene netvor. Tentokrát však bude milosrdnější. V srpnu 1813 se v městečku objevují průzkumné oddíly pruského vojska pod Boltenssternovým vedením. Jsou vyhladovělí, ale drží se stranou. Číhají na malé francouzské oddíly, jež spěšně směřují na sever, aby 26. srpna stanuly na poli jedné z nejkrvavějších napoleonských bitev. U Katzbachu následně Prusové spojení s Rusy vítězí nad Napoleonovými vojsky vedenými maršálkem MacDonaldem a zanechávají tu čtyři tisíce svých a patnáct tisíc francouzských mrtvých. O tomto vítězství se obyvatelé Kupferbergu dozvědí až později, během bitvy jen s napětím naslouchají dunění a hukotu, které znějí za horami. Jsou rádi, že tentokrát městečko vyvázlo beze ztrát.

Na další neštěstí však nemusejí čekat dlouho. Jednoho podzimního večera 12. října 1824 se manželce jircháře Manscheho, jenž obývá dům číslo osmdesát čtyři, připálí na ohni plát slaniney tak silně, až vzplane. Oheň se následně šíří po celém domě, a když se mu podaří proniknout na ulici, nachází spojence v podobě větru, na danou roční dobu mimořádně silného. Během několikahodinového požáru, který brzy zachvátí celé městečko, shoří šedesát sedm domů, oba kostely i s přilehlými školami, ale též špitál a radnice s téměř celým městským archivem. Vzplane také sídlo Královského hornického úřadu knížectví Schweidnitz a Jauer, hoří stodoly se sklizenou úrodou a zásobami na zimu. Pastor z nedaleké vsi Alt Kamnitz, pobývajících tou dobou v městečku, s hrůzou pozoruje rozsah tragédie: „Způsob výstavby a stav budov, které byly celé ze dřeva, usnadnily šíření plamenů. Ty s obrovskou rychlostí zachvátily obě části městečka. Ostrý jižní vítr unášel běsnící živel směrem ke katolickému kostelu a vedle

stojícím školám – katolické i evangelické, ale také směrem k Johannesdorfu, kde začaly plameny zachvacovat část vsi, jež je Kupferbergu nejbližší. Když se oheň přesunul až do uličky Šermířské, zanecháváje za sebou spoušť, směr větru se náhle změnil z jižního na východní, čímž se pohroma rozšířila do dolní části městečka. Plameny pohlcovaly vše kolem čím dál rychleji, a to s takovou prudkostí, jako by se společnému úsilí stovek lidí, kteří se seběhli zblízka i zdaleka, aby se tu hrůzu pokusili zastavit, přímo vysmívaly. Dosti dlouho se dařilo chránit evangelický kostel, jenž stál uprostřed města a jehož hlavní část ještě odolávala náporu nesčíslných plamenů, avšak nakonec podlehl jejich ničivé síle i on.“*

Během jediné noci ztrácí veškerý svůj majetek 146 rodin – 503 lidí. Náhle nemají střechu nad hlavou ani tušení, kam se uchýlí, až nastane noc. Z ještě doutnajícího spáleniště dolní části městečka a travin zčernalých ohněm na jeho okraji ční pouze dva kamenné kříže s nápisem „Memento“. „Pamatuj“. Ale těžko říct, zda v oněch tragických dnech vůbec někdo pomyslí na kletbu.

Dva dny po osudném večeru do městečka přijíždí hraběnka Friederike von Reden z Buchwaldu. Ve svých vzpomínkách zaznamenala: „Blížím se k té smutné scénérii, jakou jsem ještě nikdy neviděla, a nemohu pochopit, co to vlastně vidím, jsem jako zkamenělá. V zámku, který ční mezi troskami a vyvázl bez úhony, mne přijal hrabě Anton Gustav Matuschka. Uvedli mě doprostřed malé skupinky lidí – komise sestávající z Antona, dvou duchovních, výběrčího hornického desátku, starosty a úředníka – a požádali, abych se svou podporou podílela na obnově městečka. Dohodli jsme se, jak rozdělit prostředky na pomoc a že peníze určené na obnovu se musejí uložit.“**

* Slova tohoto pastora uvádí ve své práci Dora Puschmannová.

** Hraběnciny záznamy cituji podle téhož pramene.

Hraběnka je dojata neradostným obrazem města, jež opět zmizelo z povrchu zemského. Navštěvuje místní obyvatele, konejší zdravé a starostlivě se sklání nad zraněnými. Pak se vydá na trh do Bad Warmbrunnu a nakupuje to, co se v chladných říjnových dnech jeví jako nejpotřebnější pro ty, kdo ztratili vše – šedesát jedna párů bot vysokých a dvanáct párů nízkých. Všechny, které jí ten den mohou ševci z Bad Warmbrunnu prodat. V rodovém sídle hraběnka pohání do práce veškeré své služebnictvo, které následně plete z teplé vlny oblečení pro obyvatele postižené požárem.

Městečko znovu vstává z popela. Dva roky po požáru – 12. listopadu 1826 – může pastor Christian Schreck s pýchou posvětit nový evangelický kostel. Během slavnosti pronese krásný projev, který později nechá vytisknout a prodává jej obyvatelům i návštěvníkům. Takto získané prostředky věnuje katolické farnosti, již trvá obnova svatostánku o tři roky déle. Jeho stavitelem ovšem není nikdo menší než proslulý Karl Friedrich Schinkel, autor berlínského Altes Museum. Všechny nové objekty vznikají v souladu s veškerými protipožárními předpisy a zásadami. Na hořící kostely už se tu nikdo dívat nechce.

Roku 1840 bydlí v městečku 667 lidí a jenom devět z nich se prohlašuje za horníky. Přesto se zde každou chvíli objevují podnikavci, kteří by uvnitř hory rádi zkusili štěstí. Nenačází jej tam ovšem ani pan Tiel-Winklers, ani pan Rosentiel či pánové Karsten a Grundman, kteří do Kupferbergu postupně přijeli z Horního Slezska. Hledání štěstí končí v případě posledně jmenovaných obrovským výbuchem prachárny a strojovny obsluhující jednu z šachet. Ani to však neodradí bratry Schönfelderovy – Richarda, Hermanna a Roberta –, aby v roce 1880 nevyzkoušeli své šance také oni. Po několika letech prodávají bez valných výsledků, avšak s nemalou ztrátou kupferberské doly panu Arendovi, Židovi z Berlína. Štoly jsou opět posvěceny a jejich zaměstnanci

do nich brzy ráno vstupují s pochodněmi v naději, že slavnostní znovuzprovoznění dolů jim přinese štěstí a bohatství. Těžba probíhá několik let, vznikají dokonce nové šachty, ložisko však opět nepřináší očekávané zisky.

Na zdokonalení těžby a zavedení nových technologií už nezbývá čas. Netvor se začíná vrtět a upozorňovat na to, že tu stále je. 28. června 1914 vystřelí Gavrilo Princip na Františka Ferdinanda a jeho manželku a obyvatelům Kupferbergu se svět, jak jej dosud znali, rozpadá před očima.

Velká válka ovšem do Kupferbergu nevkročí, vybírá si jinou cestu. Žádná z front o městečko ani nezavadí. Vyžádá si však řadu tamních synů a otců. Když děla utichnou, na trojúhelníkovém náměstí vyroste pomník, jenž bude připomínat jejich prolitou krev.

Obyvatelé městečka jsou vytrvalí. Pět let po skončení války se u budovy dolů znovu řadí do hornického průvodu, opět rozsvěcují hornické kahany a berou do rukou korouhve. Na jedné šachtě září veliký obraz svaté Barbory, který namaloval bratr důlního rady pana Fitznera. Pastor Helmut Eberlein a kněz Johannes Kaufmann společně vysvětlují věřícím, že pouze vroucí modlitby dopomohou k tomu, aby se horníci při práci těšili milosti a ochraně Boží.

Nyní těžba probíhá pod dohledem inženýrů společnosti Giesche Erben. V Horním Slezsku vlastní tento koncern značnou část dolů a hutí a ještě větší část Kattowitz. Obyvatelé Kupferbergu s nadějemi naslouchají zprávám z tohoto kraje, dozvídají se z nich mimo jiné o krásných a přívětivých zahradních městech, která společnost staví pro svoje zaměstnance. Sny posledních šedesáti horníků z Kupferbergu jsou ovšem mnohem skromnější. Nechtějí přepychové kolonie ani dráhu, která by je zadarmo svázela až k branám dolů. Páli by si pouze, aby šachty zprovozněné společností Giesche Erben poskytl dostatek suroviny, aby se tu nikdo nemusel strachovat o budoucnost.